

Політико-ідеологічний процес в Угорщині на сучасному етапі

Ключовим елементом розбудови майбутньої демократичної правової держави в постсоціалістичній Угорщині реформатори визначили створення багатопартійної системи. При цьому вони розуміли, що боротьба кількох політичних партій за владу є механізмом використання розбіжності інтересів з метою суспільного прогресу, а багатопартійність є ефективним засобом виявлення різних підходів, поглядів та переконань, способом їх гармонізації. За її допомогою інтереси та здібності людей, взяті в їх органічній єдності й у боротьбі з іншими інтересами, спрямовуються на вирішення актуальних проблем суспільного життя. Саме через вибори до парламенту на мультипартійній основі нова політична система набуває своєї легітимності.

Угорський досвід соціальних трансформацій підтвердив: незважаючи на розбіжність інтересів конкуруючих політичних партій більшість з них веде боротьбу за членство в парламенті на основі загальних правил та існуючих норм. У свою чергу населення країни розглядає вибори як форму свого волевиявлення та можливість вплинути на формування вищого законодавчого органу держави. Таким чином, демократичні вибори посприяли партіям зайняти відповідну нішу в суспільстві, а плюралізм політичної думки, розмаїття ідейних напрямів і засад визначили подальший демократичний розвій Угорщини.

На формування й розвиток нової багатопартійної системи в Угорщині на першому етапі її становлення суттєво вплинули окремі інституціональні фактори. По-перше, деяка кількість населення поділяла ідеологічні позиції соціалістичного режиму або була пов'язана з його організаційними та матеріальними ресурсами, тож стала опертям для партій лівого напрямку. По-друге, масові рухи за демократію, що набули значного розвитку в середині 80-х років, зумовили створення різноманітних партій наприкінці 80-х. По-третє, реанімація так званих історичних партій, які де-юре не були розпущені чи заборонені, але де-факто перестали існувати наприкінці 40-х років. По-четверте, на формування і розвиток багатопартійної системи парламентсько-

президентської республіки серйозно вплинули вибори до Державних Зборів УР – надзвичайно потужний стимул для створення політичних партій.

Таким чином, вже на початку двадцять першого століття, після вже більш ніж десяти років існування багатопартійної системи в Угорщині можна було розглядати її в контексті партійних угруповань, а не окремих партій. Такої ж думки дотримувались угорські вчені Т. Фріц, Ж. Енеді, А. Корошені, Л. Кері, Г. М. Біхарі [1; 2; 3; 4]. Автор цієї статті ще в той час зробив спробу запропонувати власне бачення політичної палітри угорського політикуму [5]. Для такого умовного поділу враховувалися типології партій, їхня самоідентифікація, ідеологія, суспільна база, передвиборна програма, парламентська роль, а також відносини між партіями. Водночас, зважаючи на умовність такого поділу, партія, яка розташована на правому спектрі одного партійного угруповання, може бути ближчою до партії лівого спектра сусіднього угруповання, ніж до якоїсь партії цього угруповання. Це особливо характерно в ситуації, коли після виборів виникає потреба у створенні коаліційного уряду.

Національно-консервативні сили. Консервативні сили в більшості європейських країн виступають серед провідних гравців на політичній сцені. Дещо запізнिलий порівняно із західноєвропейським процес становлення громадянського суспільства в Угорщині, а також специфіка історичного розвитку країни у ХХ ст. є причиною того, що консерватизм в Угорщині невіддільний від національної ідеї. Під час зміни режиму 1990 р. основною силою цієї групи був Угорський демократичний форум (УДФ), який зміг створити собі імідж «спокійної сили» [6, с.121]. Саме обіцянка здійснити радикальні політичні та суспільно-економічні зміни нерадикальними методами прихилили значну кількість голосів, зокрема й виборців з лівими симпатіями, на користь цієї партії. Утім не зовсім вдале врядування, занадто різномірна членська структура та відсутність щонайменшого компромісу всередині партії спричинили її поступовий занепад. До того ж смерть лідера партії — прем'єр-міністра Й. Анталла — стала непоправною втратою для

партії. Таким чином, вже на виборах 1994 р. партія не змогла здобути й половини голосів порівняно з попередніми виборами. Поразка партії на виборах 1994 р. спричинила гострі дискусії всередині УДФ, що й призвело до її розколу. Створена в результаті цього Угорська демократична народна партія стала першою спробою формування новітньої політичної сили, яка б уникала крайнощів і провадила «раціональну» політику.

У той час як малі праві партії боролися між собою за голоси виборців, під прапором об'єднання правих сил був організований і поступово набирив сили ФІДЕС. Згодом ця партія додала до своєї назви також «Угорська громадянська партія» (УГП), маючи на увазі новий політичний дискурс на створення громадянського суспільства та виходячи з реалії поступового старіння керівництва партії. Користуючись політичним моментом, партія на виборах 1998 р. змогла привернути до себе голоси виборців християнсько-консервативних сил, незадоволених розрізненістю їхніх партій, а також голоси виборців Союзу вільних демократів, які були незадоволені фактом участі їхньої партії в попередній урядовій коаліції під проводом соціалістів. Ставши 1998 р. основною партією урядової коаліції, керівництво ФІДЕС – УГП активно здійснювало політику, спрямовану на створення сильної політичної правої сили, яка б об'єднала розрізнені партії правого крила, що поступово втрачали свій вплив.

У результаті виборів 1998 р. необхідність коаліційного уряду дала змогу Незалежній партії дрібних господарів (НПДГ) увійти до складу кабінету міністрів. Втім добре продуманий керівництвом ФІДЕС – УГП тактичний хід — прийняття державного бюджету на два роки — зробив голоси депутатів НПДГ не суттєвими для реалізації політики основної урядової партії. До того ж після прийняття дворічного бюджету керівництво ФІДЕС – УГП дало чітку вказівку правоохоронним і контролюючим органам виявити порушення і зловживання владою з боку керівництва НПДГ. Проведені перевірки підтвердили підозри молодих демократів і виявили безліч правопорушень з боку тих високопосадовців, які прийшли до влади з

мандатом НПДГ. Як результат, значна частина державних службовців — членів Незалежної партії дрібних господарів стали членами ФІДЕС – УГП. НПДГ фактично розпалася, про що засвідчили результати виборів 2002 р.

Партії політичного католицизму. Політичний католицизм у деяких країнах Західної Європи зародився в останньому десятиріччі ХІХ ст. після відповідної папської енцикліки, яка була відповіддю на посилення впливу ліберальних і соціалістичних ідей. У європейських державах із сильною християнською традицією ці партії після об'єднання з консерваторами стали впливовими чинниками політичного життя і часто беруть участь в урядових коаліціях. В Угорщині у 90-х роках це партійне угруповання було представлене єдиною самостійною політичною партією – Християнсько-демократичною народною партією (ХДНП). При створенні ХДНП заявила про правонаступництво стосовно Демократичної народної партії 1947 р., оскільки керівники ХДНП замолоду були членами Демократичної народної партії. На виборах 1990 р., незважаючи на певну затримку на старті, завдяки поміркованій виборчій риториці партія здобула достатньо голосів, аби увійти до складу коаліційного уряду. Втім відповідальність за невдалі дії уряду та сірість керівництва партії перешкодили на наступних виборах 1994 р. розкрити той 10–15-відсотковий виборчий потенціал, який був у запасі ХДНП. Після виборів 1994 р. серед керівництва партії розпочалися жорсткі суперечки, які призвели до взаємних звинувачень і судових позовів, що фатально позначилося на авторитеті партії. Частина членів партії перейшли до ФІДЕС – УГП. Партія не виправила ситуацію і до виборів 2002 р., коли самостійно вже навіть не наважилася виставити партійний список. Таким чином, ХДНП протягом двох парламентських циклів була парламентською, протягом наступних двох - позапарламентською партією. Очевидно, можна зробити висновок, що католицизм у самостійних політичних рамках в Угорщині надовго перестав існувати.

Угруповання аграрних партій. Аграрні партії представляють інтереси різних прошарків населення, діяльність і життя яких пов'язані із сільським

господарством. Серед цих прошарків найбільш вагомі дрібні й середні землевласники, які в угорській історії відомі під назвою «дрібні господарі». Поняття «дрібний господар» об'єднує в угорських реаліях власників дуже різних за розмірами та цінністю земельних ділянок. В угорській політичній термінології поняття «дрібний господар» означає нині радше належність до конкретної політичної партії, ніж наявність земельної ділянки. Аграрні партії, які будують свою програму і діяльність, спираючись на інтереси дрібних власників, за своєю сутністю центристські. З одного боку, вони з понятійної точки зору є консервативними, сутність їх добре відображена у девізі «Бог, батьківщина та родина», з іншого — вони надто чутливі до соціальної проблематики. Тому політичне спрямування цих партій у конкретну історичну епоху залежить від того, який з цих двох елементів на певний момент важливіший.

Угорське селянство завдяки специфічному історичному розвитку є дуже структурованим суспільним прошарком. У певні історичні моменти навіть селянська біднота мала свою політичну партію. За зміни режиму відновлена Незалежна партія дрібних господарів уміло використала давню тугу колективізованого селянства за власною землею. І хоча передвиборну обіцянку щодо повної реституції земель слід розглядати безвідповідальною, саме вона змогла мобілізувати основні маси виборців на селі, які забезпечили партії третє місце на виборах 1990 р. Проте керівництво партії постійно вело жорстоку міжусібну боротьбу. Прихід Й. Тордяна до керівництва партії знаменував небувалу для демократичної партії концентрацію влади в руках її керівника. Саме він оголосив 1992 р. про вихід партії з урядової коаліції, хоча більшість депутатів партійної фракції не пішла за ним. Тоді й виникла анекдотична приказка про дрібних господарів, які розмножуються шляхом поділу. Міністри та державні секретарі уряду Й. Анталла спробували створити альтернативну партію дрібних господарів, однак вона здобула на виборах 1994 р. лише 0,82 % голосів. 1998 р. партія під керівництвом

Тордяна отримала найкращий виборчий результат, виборовши майже 14 % голосів.

Невдала участь партії в коаліційному уряді з ФІДЕС – УГП, в результаті якої лідер партії вийшов зі складу уряду, глибока аграрна криза та постійні внутрішньопартійні суперечки призвели до найгіршого виборчого результату партії 2002 р.

Цікавою є також доля *Аграрного союзу*. Створений 1990 року на базі реформаторського крила Угорської соціалістичної робітничої партії Союз не зміг потрапити до першого вільно обраного парламенту, оскільки отримав лише 3 % голосів. На наступних виборах, перебуваючи у складі ліберального блоку, Союз здобув лише 2 % голосів. А на подальших виборах представники Аграрного союзу пройшли до парламенту як члени Угорської соціалістичної партії та блоку Центр.

Угруповання ліберальних партій. Суспільною базою ліберальних партій є передусім представники підприємницьких кіл і частина інтелігенції, тому ці партії мають основну підтримку в містах та високоурбанізованих районах. На рубежі 1989–1990 рр. Союз вільних демократів (СВД), як і ФІДЕС, ступив на політичну сцену як радикальна партія з метою докорінно змінити існуючий режим. СВД спирався передусім на так звану демократичну опозицію або самвидавівську опозицію останнього десятиріччя кадарівського режиму. На перших двох вільних виборах Союзу вдалося завершити виборчі перегони на другому місці, здобувши близько 20 % голосів. У 1990 р. основну роль відіграла радикальна програма, спрямована на зміну режиму, та антикомуністична риторика. 1994 р. Союз прагнув стати основною противагою Угорській соціалістичній партії (УСП) шляхом створення Ліберального союзу, до якого увійшли СВД, ФІДЕС – УГП, Аграрний союз і Партія підприємців. Втім цієї мети досягти не вдалося через постійне зростання впливу УСП та значні суперечності між членами Ліберального союзу.

У результаті виборів 1994 р. утворилась урядова коаліція УСП – СВД. Створення цієї коаліції мало далекосяжні наслідки для СВД. ФІДЕС – УГП поступово залишив ліберальний табір і до 1998 р. став фактично партією правого спрямування. СВД на виборах 1998 р. втратив близько 2/3 своїх виборців, що пояснюється рядом попередніх невдач. Головним «гріхом» СВД був сам факт створення коаліції з посткомуністичною УСП, тому більшість попередніх виборців СВД проголосувала за СМД. Часта зміна керівництва СВД не змогла переконати громадську думку, що СВД з інтелектуального дискусійного клубу зможе перетворитись на ефективну та активну політичну силу. Таким чином, у 1998 р. підтримка ліберальних партій досягла рівня 30–40-х років. Таке становище характерне для більшості західноєвропейських країн.

У 2002 р. популярність партії коливалася навколо критичної 5-відсоткової позначки. Партія стояла перед дилемою: йти на вибори у блоці із соціалістами чи окремо. Керівництво як СВД, так і УСП дійшло думки, що для перемоги над Орбаном потрібно зупинитися на останньому варіанті. Ця тактика, як засвідчили результати останніх виборів, виявилася виправданою.

До ліберальних партій можемо також зарахувати Партію підприємців і створену відомим підприємцем Яношом Палоташем Республіканську партію, яка вирізнялася дуже прагматичною програмою. Утім їхня участь у виборах жодного разу не була успішною. 1998 р. партія підприємців влилася до лав Угорського демократичного форуму.

Партії лівого спрямування. Своє зачаткування вони відстежують у робітничому русі ХІХ ст. Ці партії можемо поділити на дві підгрупи. Комуністична підгрупа силкується прийти до влади радикальними методами, революційним шляхом. Соціалісти та соціал-демократи намагаються побудувати соціалістичне суспільство парламентськими методами та еволюційним шляхом.

Як уже зазначалося, восени 1989 р. Угорська соціалістична робітничка партія (УСРП) на своєму жовтневому з'їзді перетворилася на Угорську

соціалістичну партію. На перших вільних виборах вона здобула лише 8,54 % голосів і посіла третє місце. Спричинили це як розрізненість лівих сил, так і те, що значна частина потенційних лівих виборців проголосувала за УДФ, який обіцяв спокійну зміну режиму. Відносно малоуспішна діяльність правоцентристського уряду Й. Анталла, відновлення партійної дисципліни та впорядкування внутрішньопартійних відносин між членами керівництва УСП дали їй змогу вже на наступних виборах 1994 р. здобути більше половини голосів виборців і перемогти у виборчих перегонах. Підсумки виборів 2002 р., на яких УСП здобула 42 % голосів, свідчать про те, що партії вдалося вийти за межі традиційного кола свого електорату і прихилити на свій бік тих виборців, які бажали усунення ФІДЕС – УГП від влади. Можна досить впевнено припустити, що кожен третій-четвертий голос на користь УСП був саме із цього середовища. Нині партія справді уособлює дуже широку громадянську коаліцію. Стисло поведінку угорського виборця стосовно УСП охарактеризуємо так: 1990 р. – дамо шанс молодим, побачивши недоліки молодосвідченого урядування, 1994 р. – проголосуємо за не таких вже й поганих соціалістів, виходячи з принципу найменшого зла. Така сама ситуація повторилась на виборах 1998 і 2002 рр.

Послідовники ідеологічних настанов кадарівської доби 1989 р. відновили свою партію — УСРП, проте 3 % голосів, які партія здобула на виборах 1990 р., було недостатньо для представництва в парламенті. 1992 р. партія змінила назву на Робітничу партію, однак і на наступних виборах вона не змогла за допомогою жорсткої критики непопулярної ліберальної економічної політики уряду Анталла забезпечити собі підтримку на виборах. У 2002 р. кількість тих, хто проголосував за партію, скоротилася до 2 %, що пояснюється насамперед похилим віком її електорату.

Відновлення Угорської соціал-демократичної партії теж не було дуже вдалим. 1990 р. керівництво партії почало з радикальної антикомуністичної риторики, а своїх союзників шукало не серед лівих партій. Потенційні виборці цієї партії, очевидно, очікували більш поміркованої поведінки та

більшої «лівизни». Тому партія змогла здобути лише 3,5 % голосів. Невдача на виборах стала причиною тривалої внутрішньопартійної дискусії, однак на наступних виборах 1994 р. партія здобула лише 1 % голосів. На виборах 1998 р. партія не змогла виставити національного виборчого списку.

Вже було зазначено, які засоби використав ФІДЕС – УГП для досягнення політичної концентрації на правому фланзі. Втім УСП практично не доводилося докладати зусиль, аби стати фактичним монополістом на лівому фланзі. УСП продовжувала формувати та здійснювати власну політику, а інші ліві партії самі по собі маргіналізувалися.

Крайньоправе партійне угруповання. На початку побудови нового демократичного суспільства в Угорщині націоналістичне спрямування представляла лише Партія справедливості та життя (ПСЖ). Лідери партії були обрані до парламенту на виборах 1990 р., але тоді вони були членами УДФ. Після їх виключення-виходу з партії 1993 р. власне було створено Партію справедливості та життя. Пізній старт і «полівіння» політичних уподобань електорату спричинили низький рейтинг партії на виборах 1994 р. У 1998 р. завдяки підтримці розчарованих виборців, які раніше голосували за УДФ і ПДГ, а також зважаючи на загалом низьку активність виборців, партії вдалося подолати 5-відсотковий парламентський бар'єр. 2002 р. ПСЖ здобула 4,37 % голосів і не потрапила до парламенту. Втім, це не означає, що підтримка партії значно скоротилася. Хоча за партійний список ПСЖ проголосувало на 3 тис. виборців менше, але в одномандатних округах партія отримала на 11 тис. голосів більше.

Політико-ідеологічний процес в сучасній Угорщині докорінно відрізняється від ситуації перших десяти років побудови нової держави. З угорської політичної мапи практично зникли угруповання ліберальних та аграрних партій. Вельми зменшився вплив у суспільстві партії лівого спрямування. Значно посилили свої позиції національно-консервативні сили та крайньоправі партійні угруповання. Цей процес проходив поступово розпочинаючи з 2002 року. На виборах до Державних Зборів у цьому році

соціалісти отримали 46 % голосів, ФІДЕС – УГП – 43,6 %, СВД – 5,2 %, УДФ – 2,3 %, незалежні – 2,9 % [7].

Соціалісти утворили коаліцію з вільними демократами, отримали більшість у ДЗ, що дало їм змогу створити уряд на чолі з П. Медьєші – видатним угорським політиком та економістом. Новий прем'єр-міністр запропонував Угорщині амбітну програму модернізації економіки, нові стандарти в соціальній сфері. Попри те що його діяльність, як керівника уряду була успішна, у жовтні 2004 року через черговий політичний скандал, спровокований партнерами по коаліції вільними демократами, Медьєші пішов у відставку.

Новим прем'єр-міністром Угорщини став сорокатрирічний Ф. Дюрчань. Колишній перший секретар Ліги комуністичної молоді (KISZ), економіст за фахом. У свою першу каденцію новий керівник уряду продовжував курс, започаткований П. Медьєші, що принесло реальне покращення стану економіки, соціальної сфери. Дюрчань проявив непересічні здібності лідера і за популярністю перевершив харизматичного главу ФІДЕС – УГП В. Орбана.

Не випадково, що на виборах до Державних Зборів 2006–2010 року соціалісти отримали 49,2 % голосів, ФІДЕС – УГП – 36,4 %, ХДНП – 6 %, СВД – 4,7 %, незалежні – 3,7 % [7].

Природно, що Дюрчань знову очолює коаліційний уряд, який УСП створила разом із СВД. Але свою другу каденцію молодий прем'єр-міністр провалив повністю. Чому це сталося? Він характеризувався надзвичайною впевненістю у своїй компетентності, таланті, обдарованості. Керувався суто внутрішніми чинниками – надання собі ролі доленосця, переконаного у власній геніальності.

Дюрчань був яскравим прикладом авторитарної моделі взаємодії лідера і групи. Він як лідер одноосібно детермінував спосіб прийняття рішення, жорстко вимагав від підлеглих повного підпорядкування. У випадку якогось супротиву різко критикувати підлеглих і застосовував до них серйозні

санкції аж до звільнення з посади. Його ставлення до колег по уряду залежало не від результатів їх діяльності, а від особистих симпатій.

Спостерігачі вказували на схильність Дюрчаня до надмірно різких і необачних заяв. 17 вересня 2006 року був опублікований запис виступу прем'єр-міністра на закритому урядовому засіданні. Дюрчань зізнавався, що керівництво країни одурювало громадян, щоб перемогти на виборах, і приховувало інформацію про реальний стан угорської економіки. Прихильники опозиції відреагували на це масовими акціями протесту і безладами і зажадали відставки Дюрчаня, проте прем'єр-міністр відмовився залишити свою посаду.

Дюрчань пішов у відставку у березні 2009-го, ображений на всіх і у першу чергу на угорський народ, який не оцінив його постать «рятівника нації».

Важко недооцінити ту шкоду, яку молодий прем'єр-міністр завдав соціалістичній партії, авторитет якої під кінець десятиріччя різко впав. І хоч новий керівник уряду Г. Байнаї зробив багато для нейтралізації цього негативу, соціалісти на виборах 2010 року зазнали нищівної поразки. Таким чином на виборах до Державних Зборів у 2010 році соціалісти отримали 12,4 % голосів, ФІДЕС – УГП – 58,5 %, ЙОВВІК – 11,1 %, ХДНП – 9,6 %. незалежні – 8,3 % [7].

В угорському суспільстві перемогли партії з національно-консервативною, крайньоправою та політично-католицькою ідеологіями. Разом вони набрали 79,6 %.

Щоб зрозуміти чому це трапилося, повернемося до виборів до Європарламенту 2009 року. У декількох країнах ЦСЄ, зокрема в Словаччині, Румунії, Болгарії, Чехії та Угорщині, місця в ЄП отримали праворадикальні партії з антиєвропейською, антициганською, антиєврейською, часто відверто расистською ідеологією. І хоча, як вважає прес-секретар ЄК Йоханнес Лайтенбергер, про загальну тенденцію говорити не варто, оскільки «радикали набрали голоси в одних країнах і втратили в інших. І що це

природно в умовах економічної кризи і непростій ситуації в Європі» [8]. У першу чергу турбує те, що з кожним роком праворадикальна ідеологія знаходить все більше прихильників серед населення регіону.

Але вернемося до Угорщини. Ще при правлінні соціалістів радикальна права партія ЙОББІК (угорською Jobbik) «Рух за кращу Угорщину» отримала неочікувані 15 % голосів на виборах в Європейський парламент. То що собою уявляє ця партія. Вона була створена групою студентів гуманітарного факультету Будапештського університету, які поділяли праворадикальну ідеологію. Вони входили до правонаціоналістичної Партії справедливості і життя (МІЕР), але вийшли із неї тому, що, на їх погляд, керівництво партії було нездатне реалізувати задекларовані принципи в життя. Назву партії «йоббик» (jobbik) угорською можливо перекласти як «найкращий» і «правий». Партія заявляє, що сповідує радикальні та національно-консервативні ідеї. Хоч більшість угорських політологів відносять її до крайньоправих. Про це свідчить антициганська, антисемітська і антиіммігрантська риторика, яка використовується в основоположних документах партії, виступах її лідерів. Партія брала активну участь в антиурядових демонстраціях у вересні – жовтні 2006 р. На парламентських виборах 2006 року набрала менше 2 % голосів і в національний парламент не пройшла. У 2007 р. було створено воєнізоване крило партії - «Угорська гвардія», яка використовує уніформи та символіку, що нагадують угорських нацистів – нілашистів. Хоч «Гвардію» заборонили в липні 2009 р., її представники продовжують нападати на циган, китайців, вихідців з африканських країн [9]. Головне гасло ЙОББІК «Угорщина для угорців», вони також виступають проти засилля іноземного капіталу і корпорацій.

Чому ж зростає популярність праворадикалістів в Угорщині? Після вступу Угорщини в ЄС у 2004 р. різко збільшився тиску Спільноти і міжнародних фінансових інститутів на Будапешт з метою зниження дефіциту бюджету, а це скорочення соціальних програм, зменшення витрат на

утримання державного апарату і т. п. Додали оливи у вогонь внутрішні чинники, а саме: негативні наслідки неоліберальних економічних перетворень і зростання незадоволення діями уряду щодо скорочення витрат на соціальні програми. На думку угорського політолога Л. Палати, потенціал розвитку радикальних правих сил існував в Угорщині з 1990-х рр., коли Йозеф Тордьян, лідер Незалежної партії дрібних власників, міністр сільського господарства в уряді В.Орбана 1998–2002 рр., відкрито висловлювався за ідею «Великої Угорщини» і повернення країні територій, анексованих Тріанонським мирним договором 1920 р. [10]. Згадаймо також заяву, яку зробив у 1990 р. прем'єр-міністр Угорщини Й. Анталл про те, що він «за духом» є прем'єр-міністром 15 мільйонів угорців в усьому світі (при населенні країни 10,5 мільйона). Дана заява викликала особливе обурення в сусідніх країнах.

У 1998 р. до влади приходить правоцентриська ФІДЕС – УГП на чолі із В. Орбаном. Партія прагне свої праві ідеї впровадити в життя, знову лунають заклики до угорської ідентичності, захисту прав угорців, які проживають за кордоном, надання їм подвійного громадянства і т. п. Такі дії Угорського уряду викликали критику з боку практично всіх сусідніх країн, особливо Румунії та Словаччини.

Усі праві партії Угорщини, до яких, безумовно, відноситься і ФІДЕС – УГП, ідеологічно пов'язують себе з правлячим перед Другою Світовою війною режимом Хорті і ідеєю величі Угорщини. Ідея вороття в лоно материнської нації всіх співвітчизників, які проживають в Румунії, Словаччини, Хорватії, Сербії, Словенії та Україні, втілилася в реальну політику уряду В. Орбана. При цьому розуміючи, що сьогодні перерозподіл територій є нереальним, угорські можновладці прийняли такі закони, які дають членам угорських меншин в інших країнах додаткові права, включаючи автоматичне право стати громадянами Угорщини.

У Європі у багатьох спостерігачів викликають занепокоєння дії уряду В. Орбана, які межують на межі авторитарних, замішаних на націоналістичному підґрунті, а саме:

- прийняття спірного нового закону про медіа, що вимагає від ЗМІ «збалансованого» подання матеріалів, причому їх «збалансованість» оцінює комітет, в якому переважають представники правих партій;

- обмеження повноважень Конституційного Суду, у тому числі щодо питань, пов'язаних із національними меншинами, що проживають в Угорщині;

- активна робота з видачі угорських паспортів всім угорцям, які проживають за межами Угорщини (близько 4 млн осіб), що створює проблеми як всередині країни, так і в стосунках із сусідніми державами;

- прийняття нової Конституції з потужними націоналістичними елементами;

- розпуск надзвичайно важливого бюджетного комітету і заміну його новим комітетом з обмеженими повноваженнями (це також потрібно для фінансування вищезазначених програм);

- заяви що Угорщина - це наступна Греція;

- тиск на Національний банк Угорщини з метою повністю підпорядкувати його діяльність уряду;

- оголошення метою своєї економічної політики підняття зростання економіки вище 5 % до 2014 року за рахунок зниження прибуткового податку на особисті і корпоративні доходи (16 і 10 % відповідно) на користь багатих, верхівки середнього класу, малого та середнього бізнесу [11].

Ще далі пішло керівництво партії ЙОББІК, яка проголосила, що «закордонні території, населені угорцями, є частинами єдиної захищеної угорської економічної зони». І відповідно вимагає від уряду В. Орбана конкретних дій із забезпеченню цієї декларації.

Підсумовуючи аналіз політико-ідеологічний процесу в Угорщині на сучасному етапі можна зробити такі висновки.

Протягом трансформаційного періоду в країні відбувся успішний перехід від однопартійної до багатопартійної системи. На початку 90-х років до влади прийшли національно-консервативні сили, які поставили собі за головну мету духовне відродження угорської нації в межах «Великої Угорщини». Однак їх зусилля через брак коштів, складну економічну ситуацію перехідного періоду, лишилися марними.

Терези суспільної довіри перекинулися на сторону лівих сил. Однак УСП не змогла утримати владу, переконати електорат у своїй спроможності пом'якшити життя населення на краще.

У 1998 році уряд знову очолюють праві. Тепер вже ФІДЕС – УГП. На порядок денний виносяться ті ж самі лозунги та декларації, що були при уряді Й. Анталла. Національно-консервативна ідеологія стає державною і уряд витрачає величезні фінансові, кадрові ресурси для її впровадження у життя. При цьому багато передвиборних обіцянок, у тому числі у соціальній сфері, залишаються невиконаними.

На початку двадцять першого сторіччя на угорську політичну арену, в якості головних гравців знову виходять ліві. Але світова криза, помилки керівництва уряду і в першу чергу авторитаризм Ф. Дюрчана призводять до катастрофічного зменшення довіри до соціалістів. Зростає вплив правонаціоналістичної ідеології на населення країни. Чому сприяло також і членство країни в НАТО та ЄС.

Чергові вибори до ДЗ Угорщини в 2010 році приводять до влади близько 80 % представників правих партій. Уряд В. Орбана знову вертається до національно-консервативної ідеології, і хоч його дії викликають гостру критику всередині ЄС, угорські керманічі свою генеральну лінію не збираються змінювати. Цікавим є і те, що попри соціально-економічні негаразди населення країни продовжує і далі підтримувати В. Орбана і його уряд. А авторитет соціалістів росте дуже повільними темпами.

Досвід Угорщини цікавий і для України, саме через посилення національно-консервативної ідеології в нашій державі. У той же час через

російський фактор, регіональні відмінності у свідомості населення України, недостатню національну самоідентифікацію, на нашу думку, рух правих сил не буде мати значного впливу на політико-ідеологічний процес у нашій державі.

Д. Ткач, доктор політичних наук,
професор.

20.04.2013

Література:

1. *Borsody István. Az eurokommunizmus magyar vértanúja: Nagy Imre. In uő: Amerikai évek. — Bp.: 1956-Intézet, 1998. — 198 o.*
2. *Fricz T. A magyarországi pártrendszer 1987–1995. — Bp.: Cserépfalvi, 1966. — 318 o.*
3. *Enyedi Zsolt, Körösnéyi András. Pártok és pártrendszerek. — Bp.: Osiris, 2001. — 365 o.*
4. *Kéri L. Tíz év probaidő. — Bp.: Helikon, 1998. — 281 o.*
5. Ткач Д. І. Сучасна Угорщина в контексті суспільних трансформацій: Монографія / Ін-т політ. і етнонац. дослідж. НАН України. — К.: МАУП, 2004.
6. *Tőkészki László: Magyar konzervativizmus – hagyomány és a jelenkor. Bp.: Battyáni Alapítvány, 1994. — 359 o.*
7. *Országgyűlési kézikönyv.— Bp.: PMI, 2012. — 528 o.*
8. Крайне правые добиваются успехов на европейских выборах // Euronews. 8 июня 2009. [Электронный ресурс]. Режим доступа <http://ru.euronews.net/2009/06/08/far-right-makeshay-with-fear-factor/>, дата посещения – 16 июня 2009.
9. Palata L. Hungary: Shadow of the Weimar Republic // Transitions Online. 2012. 16 июня. [Электронный ресурс]. Режим доступа www.tol.cz, дата посещения – 17 июня 2012.
10. *Jenne E. A Bargaining Theory of Minority Demands: Explaining the Dog that Did not Bite in 1990s Yugoslavia // International Studies Quarterl. 2004. Vol. 48. P. 740.*
11. *Матьяш Беник. Венгрия: кризис и «реформы» // «ЛІВА», интернет-журнал. [Электронный ресурс]. Режим доступа www.liva.com.ua, дата посещения – февраль 2013*